

Видавнича група «Наукові перспективи»

Громадська організація «Християнська академія педагогічних наук України»

**Громадська організація «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з
духовно-морального виховання»**

*за сприяння громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з
державного управління»*

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 6(11) 2022

Київ – 2022

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Public organization "Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine"

**Public organization "All-Ukrainian Association of Teachers and Psychologists of
Spiritual and Moral Education"**

*with the assistance of the public scientific organization "Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences
in Public Administration"*

"Prospects and innovations of science"

(Series "Pedagogy ", Series "Psychology ", Series "Medicine ")

Issue № 6(11) 2022

Kiev – 2022

«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»: журнал. 2022. № 6(11) 2022. С. 510

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 16.05.2022, № 6/5-22)

Журнал видається за активної підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м. Кисва"

Журнал заснований з метою розвитку наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні, за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку психології, педагогіки та медицини. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів. Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Голова редакційної колегії:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», виконавчий директор президії громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Головний редактор: Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

Заступник головного редактора: Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна);

Заступник головного редактора: Жуковський Василь Миколайович — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови Національного університету "Острозька академія" (Рівне, Україна).

Редакційна колегія:

- **Бахов Іван Степанович** — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)
- **Балахтар Катерина Сергіївна** — здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов Національного університету ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
- **Бартенєва Ірина Олександрівна** — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- **Біляковська Ольга Орестівна** — доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна)
- **Васильєв Авер'ян Григорович** — доктор філософії (з медицини) PhD, медичний директор країн Перської затоки, GlaxoSmithKline (Дубай, ОАЕ)
- **Вергун Андрій Романович** — доктор медичних наук, доцент кафедри сімейної медицини, лікар-хірург вищої категорії, антиплагіатний експерт, старший інспектор наукового відділу, відповідальний за виявлення плагіату в наукових і навчально-методичних працях Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (Львів, Україна)
- **Вовк Вікторія Миколаївна** — кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Сташіца в Пілі (м. Піла, Польща)
- **Гвождєв Сильвія** — кандидат наук, Державна професійна вища школа ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)
- **Головач Наталія Василівна** — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)
- **Гудзенко Ганна Володимирівна** — кандидат медичних наук, асистент кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна)
- **Гуменникова Тамара Рудольфівна** — доктор педагогічних наук, професор, директор Придунайської філії Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)
- **Долгова Олена Миколаївна** — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- **Древіцька Оксана Остапівна** — доктор медичних наук, доцент, професор кафедри медичної психології Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)
- **Журавльова Лариса Петрівна** — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна)
- **Заячківська Оксана Василівна** — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)

- **Інжисвська Леся Анатоліївна** — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
- **Ічанська Олена Михайлівна** — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- **Кардаш Оксана Любомирівна** — кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматизації, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- **Коваленко Олена Михайлівна** — кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
- **Ковальчук Анна Сергіївна** - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
- **Коломоєць Андрій Володимирович** — кандидат медичних наук, директор «Медсервісгруп» (Київ, Україна)
- **Коляденко Ніна Володимирівна** — доктор медичних наук, доцент, завідувач кафедри медичної психології Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- **Корнієнко Петро Сергійович** — доктор юридичних наук, доцент, адвокат, заступник першого проректора по роботі з колежами, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна)
- **Кравчук Володимир Миколайович** — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- **Лігоцький Анатолій Олексійович** — доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна)
- **Лич (Назарук) Оксана Миколаївна** — кандидат психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- **Макаренко Олександр Миколайович** — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загальномедичних дисциплін Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)
- **Мальцев Дмитро Валерійович** — кандидат медичних наук, завідувач лабораторії імунології і молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна)
- **Марушева Олександра Анатоліївна** — доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університет Новітніх Технологій (м. Київ, Україна)
- **Мельник Володимир Степанович** — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна)
- **Мідельський Сергій Людвигович** – професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан)
- **Міхальський Томаш** — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- **Миргород-Карпова Валерія Валеріївна** - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- **Михальчук Василь Миколайович** — доктор медичних наук, професор, Заслужений працівник охорони здоров'я України, завідувач кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- **Нікульчев Микола Олександрович** – доктор богословських наук, кандидат філософських наук, професор, доцент кафедри історії та права ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Донецька область, Україна)
- **Помиткін Едуард Олександрович** — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна НАПН України (Київ, Україна)
- **Помиткіна Любов Віталіївна** — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- **Приходькіна Наталія Олексіївна** — доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
- **Радзіховська Наталія Станіславівна** — кандидат медичних наук, лікар вищої категорії, завідувач відділенням неврології КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м. Києва", асистент кафедри неврології НМУ імені О.О. Богомольця (Київ, Україна)
- **Стовбан Микола Петрович** — кандидат медичних наук, доцент кафедри фізіатрії і пульмонології з курсом професійних хвороб, заступник генерального директора комунального некомерційного підприємства "Івано-Франківська обласна клінічна інфекційна лікарня Івано-Франківської Обласної Ради" (Івано-Франківськ, Україна)
- **Трушкіна Наталія Валеріївна** — кандидат економічних наук, член-кореспондент Академії економічних наук України, дійсний член Центру українсько-європейського наукового співробітництва, старший науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва Інституту економіки промисловості НАН України (Київ, Україна)
- **Турчинова Ганна Володимирівна** — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
- **Хохліна Олена Петрівна** — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- **Цимбалюк Руслан Степанович** — кандидат медичних наук, доцент кафедри загальної хірургії № 1 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №2 (Київ, Україна)
- **Чаусова Тетяна Володимирівна** — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
- **Чумак Оксана Володимирівна** — доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
- **Яковицька Лада Савелівна** — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Педагогіка»

Danylyan Anatoliy <i>APPLICATION OF NEW TECHNOLOGIES IN THE HIGHER SCHOOL OF UKRAINE IN THE TRAINING OF MARITIME TRANSPORT SPECIALISTS</i>	11
Jafarova Latafat <i>ASSESSMENT OF SUBNIVAL AND MOUNTAIN-LAWN LANDSCAPE-ECOLOGICAL CONDITIONS OF HIGH MOUNTAINS</i>	21
Khambatova Ruhana <i>PROBLEMS OF MASTERING THE NORMS OF SPEECH CULTURE IN THE MODERN LEARNING PROCESS</i>	29
Березко О.В. <i>ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ РИСУНКУ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	38
Близнак Л.М., Сологуб Л.В., Марєєва Т.В. <i>МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ КРЕАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ</i>	49
Бурак В.Г., Слюсаренко Н.В. <i>КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ</i>	61
Гузик Н.М., Ліщинська Х.І., Бродяк О.Я. <i>ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ЗАПОРУКА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	71
Динич А.Ю., Семенишена Р.В. <i>РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ</i>	83
Добрідень А.В., Макаруч В.В. <i>ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ</i>	92

Добровольська Н.Л. <i>ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЧИТАННІ ТА ГОВОРІННІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ</i>	104
Жулковський В.В. <i>ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ</i>	114
Жур'ян В.В. <i>МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СУДНОВОДІЇВ</i>	124
Ільницька Л.В. <i>КОМУНІКАТИВНО-ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ СИМВОЛІВ НА ПРИКЛАДІ КОЛІРНИХ РЕВОЛЮЦІЙ</i>	140
Коваленко О.В., Скляр Ю.Л. <i>ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ВІДБІР ЗМІСТУ КОРПОРАТИВНОГО ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ</i>	152
Ковальчук О.С., Декусар Г.Г. <i>РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У КУРСАНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС</i>	161
Ковтанюк М.С. <i>ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-КОМПІЛЯТОРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ПРОГРАМУВАННЯ</i>	174
Комар І.В., Петришин Р.А. <i>РОЗВИТОК СІМЕЙНИХ ФОРМ ВИХОВАННЯ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ</i>	183
Кошелева О.Б., Цисельська О.В., Кравчук О.А. <i>ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	192
Кравчук Л.С. <i>МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ПО НАДАННЮ САМОДОПОМОГИ У СТРУКТУРІ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «БЕЗПЕКА ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ</i>	204

- Кульбач Л.М., Майданенко С.В.** 216
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ
- Ласточкина О.В.** 227
ЗМІЩАНЕ НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТІВ КАНАДИ
- Майдебуря О.П.** 241
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «РАДІОЛОГІЯ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
- Малишевський О.В., Філімонова І.А.** 254
РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
- Марчій-Дмитраш Т.М., Тринюк В.В.** 264
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
- Неділько І.М., Хомярчук А.П., Магдисюк Л.І.** 278
ІННОВАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ
- Новаківська Л.В.** 288
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ШКОЛЯРІВ ЗІ СЛОВЕСНОСТІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТОЛІТТЯ)
- Олійник Н.А., Білик Т.С., Басюк А.М.** 299
ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
- Приходько В.В., Дзюбенко М.І., Чернігівська С.А.** 309
ОБҐРУНТУВАННЯ ПОТРЕБИ ОСВІТНЬОЇ СКЛАДОВОЇ «ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ» ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)
- Семаль Н.В., Заїка Т.П., Черновол О.Г.** 319
ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЗВО ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ
- Стеценко Н.М.** 333
РЕАЛІЗАЦІЯ ХМАРО-ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Тарасенко О.О., Івахненко І.О. <i>ВРАЖЕННЯ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА ВІД КИСВА</i>	344
Хоменко Т.А. <i>ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПИСЬМА ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ</i>	354
Чучмій І.І., Мовчан Л.В. <i>НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСИКИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «АГРОІНЖЕНЕРІЯ» В АГРАРНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ</i>	367
СЕРІЯ «Психологія»	
Борисенко Л.Л., Корват Л.В. <i>РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ</i>	376
Бочелюк В.Й., Панов М.С., Позднякова О.Л. <i>ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ</i>	389
Волинець Н.В. <i>ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ</i>	402
Дрозд О.В., Захарова Л.Г. <i>ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ГІПЕРАКТИВНИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ</i>	414
Іващенко А.В., Іващенко А.І., Хараджи М.В. <i>ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ</i>	427
Козьменко О.І. <i>УСПІХ ТА УСПІШНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР</i>	440
Лозова О.М., Циганчук Т.В., Ліплянська О.В., Миколенко Н.В. <i>МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДСТАВИ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ У МІНЛИВИХ УМОВАХ СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ</i>	450

УДК 94(477-25)"1844/1847":82-94

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-6\(11\)-344-353](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-6(11)-344-353)

Тарасенко Ольга Олексіївна кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України, Історико-філософський факультет, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-3220-3510>

Івахненко Ірина Олександрівна студентка IV курсу спеціальності «Історія та археологія», Історико-філософський факультет, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-9959-6825>

ВРАЖЕННЯ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА ВІД КИЄВА

Анотація. Проведено дослідження невеликих за обсягом вражень Миколи Костомарова від Києва в 1844–1847 рр., які він залишив в своїй «Автобіографії». *Методологія дослідження* побудована на застосуванні принципів науковості, об'єктивності, історизму, системності, методів аналізу та синтезу, логічному, історико-хронологічному, ретроспективному, біографічному. Зосередження уваги на враженнях від спогадів про Київ 1844–1847 рр., які наведені в автобіографії Микола Костомаров є науковою новизною. *Мета дослідження:* вивчення «Автобіографії» Миколи Костомаров київського періоду його життя з ціллю поповнити знання про Києва та його міське середовище в 1844–1847 рр. очима розповідача. *Висновки.* Ми вивчили особисті враження Миколи Костомарова та дізналися його думки про ознайомлення з Софійським собором, прогулянки по Печерську, старому місту, Хрещатику, Подолу, Києво-Печерській Лаврі, про спілкування з Пантелеймоном Кулішем під час прогулянок містом, про його враження від довгих і палких бесід з Тарасом Шевченком у садочку Сухоставських. Ми проаналізували враження Микола Костомаров про його працю в Університеті Св. Володимира та знайомство зі студентством. Адже саме Університет Св. Володимира та його студенти створювали особливу атмосферу Києва того часу. Ми дізналися, що в Університеті Микола Костомаров поринув у викладання, заглибився у заняття історією, готував лекції, писав працю «Славянская мифология», мало обертався в колі професорів університету. Ми довідалися, що молодий професор відзначав кращу підготовку польського студентів, а також те, що керівництво Університету через страх виникнення політичного вільнодумства серед студентів забороняло дружні стосунки між викладачами та студентами. У своїх враженнях Микола Костомаров підсумовував, що політика русифікації Правобережної України призвела до того, що її польське населення могло називати себе лише католиками, а не поляками, а саме поняття «католик», втративши своє значення віросповідання, означало національність. Історик

завважував, що польське населення не бажало вивчати російську мовою, розмовляло виключно польською, а ті, хто вивчав російську мову у навчальних закладів намагалися якнайшвидше її забути. Ми переконалися, що київський період життя Миколи Костомарова та його робота в Університеті Св. Володимира відіграли важливу роль на становлення його як історика, науковця, викладача. Підсумуємо, вивчені нами враження Миколи Костомарова від Києва 1844–1847 рр., які він залишив в своїй «Автобіографії», доповнили наші знання про образ Києва та його міське середовище, дозволило побачити місто очима розповідача, відчутти саме його емоційний настрій від міста в цілому.

Ключові слова: Микола Костомаров, Київ, 1844–1847 рр., автобіографія, враження, Університет Св. Володимира, студенти, міське середовище.

Tarasenko Olha Oleksiivna Associate Professor of History of Ukraine Department, Ph.D. in History (Candidate of Historical Science), Associate Professor, History and Philosophy Faculty Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-3220-3510>

Ivakhnenko Iryna Oleksandrivna 4th year student majoring in History and Archeology, History and Philosophy Faculty, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-9959-6825>

MYKOLA KOSTOMAROV'S IMPRESSIONS FROM KYIV

Abstract. A study of Mykola Kostomarov's impressions of Kyiv from 1844 to 1847, which he left in his Autobiography, was conducted. *The research methodology* is based on the application of the principles of science, objectivity, historicism, systematics, methods of analysis and synthesis, logic, historical-chronological, retrospective, and biographical. Focusing on the impressions of the memoirs about Kyiv of 1844-1847, which are given in the autobiography of Mykola Kostomarov, is a *scientific novelty*. *The article aims* to explore the "Autobiography" of Mykola Kostomarov during his Kyiv period of life from 1844 to 1847 in order to supplement the knowledge about Kyiv and its urban environment through the eyes of the narrator. **Conclusions.** We have studied the personal impressions of Mykola Kostomarov and learned his thoughts on getting acquainted with St. Sophia Cathedral, walks in Pechersk, the old town, Khreshchatyk, Podil, Kyiv-Pechersk Lavra, communication with Panteleimon Kulish during walks around the city, his impressions of long and passionate conversations with Taras Shevchenko in the Sukhostavsky garden. We have analyzed Mykola Kostomarov's impressions of his work at St. Volodymyr's University and his acquaintance with students. After all, it was the University of St. Volodymyr and its students that created a special atmosphere in Kyiv at that time. We have learned that at the University Mykola Kostomarov immersed himself in

teaching and history, prepared lectures, and wrote the work "Slavic Mythology", but had little to do with university professors. We have learned that the young professor noted the better training of Polish students, as well as the fact that the University's management, for fear of political free-thinking among students, forbade friendly relations between teachers and students. In his impressions, Mykola Kostomarov summed up that the policy of Russification of the Right Bank of Ukraine led to the fact that its Polish population could call themselves only Catholics and not Poles, and the concept of "Catholic", having lost its religious meaning, meant nationality. The historian noted that the Polish population did not want to study Russian, and spoke only Polish, and those who studied Russian at schools tried to forget it as soon as possible. We are convinced that the Kyiv period of Mykola Kostomarov's life and his work at St. Volodymyr's University played an important role in his development as a historian, scientist, and teacher. *To sum up*, we have studied the Kyiv impressions of Mykola Kostomarov from 1844 to 1847, which he left in his "Autobiography". We have supplemented our knowledge of the image of Kyiv and its urban environment, have seen the city through the eyes of the narrator, and have felt his emotional mood from the city as a whole.

Keywords: Mykola Kostomarov, Kyiv, 1844 – 1847, autobiography, impressions, St. Volodymyr's University, students, urban environment.

Постановка проблеми. Враження від Києва в 1844–1847 рр. в «Автобіографії» Миколи Костомарова доповнюють наші знання про образ міста та міське середовище того часу, дозволяють побачити Київ очима оповідача, познайомитись з його спостереженнями та відчути його емоційний настрій від міста. Невеликі за обсягом, лаконічні, але дуже промовисті враження, спостереження, відчуття Миколи Костомарова від міста та його мешканців ми цитуємо мовою оригіналу, щоб відчути стиль, тон, манеру розповідача та разом із ним поринути в атмосферу Києва 1844–1847 рр.

Методологія дослідження базується на застосуванні принципів науковості, об'єктивності, історизму, системності, методів аналізу та синтезу, логічному, історико-хронологічному, ретроспективному, біографічному.

Зосередження уваги на враженнях від спогадів про Київ 1844–1847 рр., які наведені в автобіографії Микола Костомаров є **науковою новизною**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерельною базою статті стала автобіографія Миколи Костомарова [1, с. 426–651]. Микола Костомаров надиктував свою автобіографію дружині Аліні Леонтівні влітку 1875 р., перебуваючи в її маєтку у селі Дідівці (нині Прилуцький район Чернігівської області). У наступні роки було зроблено деякі доповнення та виправлення. У 1881 р. він зробив кілька правок, надписав на першому аркуші посвяту коханій дружині від Ієремії Галки, більше автобіографія не доповнювалась. Ми посилаємося на спогади Миколи Костомарова за працею «Костомаров, Н.И. Исторические произведения. Автобиография» [1, 736 с.]. Ми проаналізували третій розділ «Учительство и профессура в Киеве» [1, с. 462–480].

Історіографію теми статті склали праці Вікторії Іващенко, Юрія Пінчука, Валерії Пустовіт, Ольги Тарасенко, стаття у біографічному словнику професорів та викладачів Університету Св. Володимира.

Вікторія Іващенко у статті «Конструювання «життєвого шляху» в автобіографіях українських істориків ХІХ – початку ХХ ст.» М. І. Костомарова, В. Б. Антоновича, М. П. Драгоманова розглянула концепти «подія життя», «життєвий шлях», «життєва стратегія», «лінія життя», виклала своє розуміння концепту «події життя» як культурного та інтелектуального конструкту [2, с. 50-65].

Юрій Пінчук, багаторічний дослідник життя та наукової спадщини Миколи Костомарова, у статті «М. І. Костомаров у Києві (1844–1847 рр.)» прослідкував викладацьку діяльність історика, його роль як вченого і політика – лідера Кирило–Мефодіївського товариства під час київського періоду його життя [3, с. 3-15].

Валерія Пустовіт у статті «Жанри мемуаристики у творчому доробку Миколи Костомарова» розкрила постать Миколи Костомарова в українській мемуаристиці ХІХ ст., використавши наявні в його творчій спадщині жанри: автобіографію, листи, некролог [4, с. 61-66].

Ольга Тарасенко у статті «До становлення школи істориків Університету Св. Володимира: В. Ф. Домбровський та М. І. Костомаров» дослідила період діяльності професора Університету Св. Володимира Миколи Костомарова на початку його викладацької та наукової кар'єри під час київського періоду (1844–1847) життя, довела що Микола Костомаров своєю діяльністю в Університеті Св. Володимира формував перший період становлення школи істориків закладу, був серед фундаторів української історичної освіти і науки, започатковував вивчення, розробку, видання документальної історії України, закладав традиції українського освітянського і наукового простору [5, с. 59-68].

Ольга Тарасенко у статті «Школа істориків Університету Св. Володимира: Микола Іванович Костомаров» розглянула викладацьку та наукову діяльність Миколи Костомарова в Університеті Св. Володимира у серпні 1846 – березні 1847 р., роботу в Київській археографічній комісії, обґрунтувала, що саме у стінах Університету Св. Володимира розпочалося становлення Миколи Костомарова як університетського викладача та науковця [6, с. 127-134].

Стаття про Миколу Костомарова в ювілейному виданні «Биографического словаря профессоров и преподавателей Университета Св. Владимира (1834–1884)» розкриває його викладацьку та наукову діяльність під час роботи в Університеті Св. Володимира в Києві [7, с. 283-297].

Мета статті. Вивчення «Автобіографії» Миколи Костомаров київського періоду його життя з ціллю поповнити знання про Києва та його міське середовище в 1844–1847 рр. очима повістяра складає *мету дослідження*.

Виклад основного матеріалу. Микола Іванович Костомаров (1817–1885) – видатний український та російський вчений, історик, публіцист, поет-романтик, мислитель, громадський діяч, один із лідерів товариства Кирила і Мефодія,

професор Університету Св. Володимира (серпень 1846 р. – березень 1847 р.) залишив враження від Києва у 1844–1847 рр. у третьому розділі «Учительство и профессура в Киеве» своєї «Автобіографії» [1, с. 462-480].

Феномен автобіографії постійно привертає увагу дослідників. На думку Вікторії Іващенко, «правдиві автобіографії, які відкривають істину», або автобіографії, які є виключно «інтерпретаціями», поступаються більш виваженим думкам та оцінкам, згідно з якими автодокументи є «наративами про практики, орієнтованими на сутнісну реальність та істину, де істина розглядається з унікальної позиції автора, який одночасно і є оповідачем, і розглядає себе в такій якості» [2, с. 51].

У Києві Микола Костомаров зустрів кохання, яке залишило глибокий слід у його житті, адже 30-ти річного вченого заарештували саме в той день, коли він мав намір одружитися і присвятити Києву та праці в Університеті Св. Володимира все своє подальше життя [3, с. 3-15].

В «Автобіографія» Миколи Костомарова ми знаходимо не лише його життєпис, а й захопливий нарис про прожитий час із емоційними враженнями та спостереженнями, екскурсами в історію, про цікаві особистості, які мали стосунки з Миколою Костомаровим або були причетні до його діяльності [4, с. 62].

Саме у Києві в стінах Університету Св. Володимира, розпочалося становлення Миколи Костомарова як університетського викладача та науковця. У Києві було сформовано спрямування його життєвого шляху як громадянина, історика та вченого. Сам вчений вважав київський період свого життя і працю в Університеті Св. Володимира найщасливішими та найяскравішими моментами свого життя [6, с. 127–134].

Саме у київський період діяльності професор Університету Св. Володимира Микола Костомаров формував перший етап становлення школи істориків закладу, перебував серед фундаторів української історичної освіти і науки, започатковував вивчення, розробку, видання документальної історії України, закладав традиції українського освітянського і наукового простору [5, с. 59-68].

У третьому розділі автобіографії «Учительство и профессура в Киеве» Микола Костомаров поділився враженнями про київський період свого життя [1, с. 462–480]. Спогади Миколи Костомарова про його контакти з членами Кирило– Мефодіївського товариства, яке наведено в «Автобіографії», ми не аналізували, так як це є темою окремого дослідження.

У жовтні 1844 р. після знайомства із Пантелеймоном Кулішем історик разом із ним оглянув Софіївський собор у Києві: «... я отправился в соборную церковь св. Софии и осматривал ее с большим любопытством; в то время она еще не была реставрирована, старые фрески не были открыты ...» [1, с. 462]. Він згадував, що «при драгоценном Софийском соборе, превосходящим по древности все русские церкви, не осталось никаких следов старых жилищ» [1, с. 462].

Товаришування з Пантелеймоном Кулішем та їх міські прогулянки допомогли Миколі Костомарову краще познайомитися з містом.

Свої перші емоційні враження від Києва він описав так: *«Припоминая тогдашнее мое обозрение Киева, я не могу без удивления не заметить, какую разницу представлял этот город в то время с тем видом, какой он имеет в настоящее время. Печерск был центром торговой деятельности; в той местности, которая теперь вошла в крепость, были ряды лавок, наиболее посещаемых публикою; университет стоял почти в поле, посреди неудобопроходимых бугров и песчаных насыпей; Старый город был немощен, усеян некрасивыми мазанками и лачугами и кроме того представлял большие пустыри; Крещатик не имел тогда ни магазинов, ни лавок, ни отелей. Большая часть построек была деревянная, мостовой совсем не было, в сырое время была там большая грязь и слякоть. Набережной по Днепру вовсе не было; берег его от Подола под горою был буквально непроходим, и я, затеявши пойти по берегу с Подола с намерением добраться до Лавры, принужден был воротиться за невозможностью идти по косогору, особенно в дождливое осеннее время. Город плохо освещался, так что ходить ночью было истинным наказанием. Мне, приехавшему из Харькова, Киев показался как город гораздо хуже последнего [1, с. 462–463].*

Про переведення в 1845 р. у Першу київську гімназію із Рівненської Микола Костомаров згадував: *«В августе я отправился снова в Киев и по приезде туда вступил в свою новую должность учителя Первой киевской гимназии. Сначала я помещился на Старом Городе, потом перешел на Крещатик и нанял квартиру» [1, с. 473].*

Після продажу батьківського маєтку в грудні 1845 р. Микола Костомаров повертався в Київ: *«На дороге между Полтавою и Киевом я простудил себе горло и получил нарыв; а таком состоянии прибыл я в Киев на первый день Рождества (1846 р. – О.Т., I.I). Квартира моя оказалась нетопленою ... и я принужден был приютиться в какой-то грязной гостинице, находившейся на Крещатике на углу Бессарабской площади» [1, с. 473].*

Якщо у жовтні 1844 р. історик відзначав, що готелів у Києві не було, то у січні 1846 р. він зауважив, що оселився у брудному готелі на Хрещатику. Мова йшла про старе приміщення готелю «Національ», зруйноване у вересні 1941 р.

1 лютого 1846 р. у Київ до сина приїхала мама Миколи Костомарова, про що він згадував: *«Вместе с матушкой я поселился на Крещатике в доме Сухоставской. Через несколько домов, на противоположной стороне, в той самой гостинице, куда я прибыл на праздник Рождества по возвращении с продажи моего имения, квартировал Тарас Григорьевич Шевченко, приехавший тогда из Петербурга в Малороссию с намерением приютиться здесь и найти себе должность» [1, с. 475].*

Микола Костомаров пригадував своє спілкування з Тарасом Шевченком: *«Узнавши о нем, я познакомился с ним и с первого же раза сблизился. Тогда*

была самая деятельная пора для его таланта, апогей его духовной силы. Я с ним видался часто, восхищался его произведениями, из которых многие, еще неизданные, он дал мне в рукописях. Нередко мы просиживали с ним длинные вечера до глубокой ночи, а с наступлением весны часто сходились в небольшом садике Сухоставских, имевшем чисто малорусский характер: он был насажен преимущественно вишнями; было там и несколько колод пчел, утешавших нас своим жужжанием» [1, с. 475].

У кінці травня 1846 р. Миколу Костомарова прочитав пробну лекцію перед Вченою радою Університету Св. Володимира, яка: *«...произвела самое хорошее впечатление. ... я принят единогласно То был один из самых светлых и памятных дней моей жизни. Университетская кафедра давно уже для меня была желанною целью, которой достижения, однако, я не надеялся так скоро. ... я переехал на другую квартиру, на Старый Город, на Рейтарскую улицу» [1, с. 475].*

Вступна лекція Миколи Костомарова пройшла дуже добре, з великою кількістю професорів та студентів Університету Св. Володимира. Микола Костомаров споминав, що він одразу ж поринув у викладання, заглибився у заняття історією, готував лекції, писав працю «Славянская мифология», яка була складовою його лекцій, мало обертаяся в колі професорів університету [1, с. 477].

Атмосферу та настрої тогочасного Києва створював саме Університет Св. Володимира та все те, що було з ним пов'язане. Після знайомства зі студентами Микола Костомаров помітив, що студенти поділялися на дві, у майбутньому ворогуючі, партії: *«Студенты по своему настроению резко выделялись в две партии: русскую и польскую. Симптомы национальной враждебности, которые так резко отличали Киевский университет впоследствии, тогда еще были в зародыше или по крайней мере не смели проявляться слишком рельефно» [1, с. 478].*

Микола Костомаров спостеріг кращу підготовку польського студентства: *«Судя по экзаменам, как вступительным, так и переводным, я имел случай вывести заключение, что поляки вступали в университет с лучшей подготовкой, чем русские, и это зависело уже не от школьного учения, а от первоначального домашнего воспитания. Малорусское юношество, уроженцы левой стороны Днепра, за исключением немногих, одаренных особыми выдающимися талантами, отличались какою-то туповатостью, ленью и апатией к умственному труду» [1, с. 478-479].*

Молодий професор вгледів, що у відносинах між студентами та професорами теплих або дружніх стосунків не існувало, але і керівництво цього не бажало. Вважали, що це руйнує репутацію самих професорів через острах виникнення політичного вільнодумства, яке могло сформуватися у молоді, якщо вона буде обізнаною з ідеями та поглядами своїх наставників. Навчання в університеті відбувалось доволі спокійно та звичайно, тобто професор читав лекцію, студенти її завчали та здавали іспити. *«Таким образом, из этого очерка*

духа, господствовавши в университете того времени, даже и при некоторых профессорах, отличавшихся дарованием и преданных науке, не могло возникнуть ничего живого и богатого задатками для будущего» [1, с. 479], – підсумовував вчений.

Політика русифікації Правобережної України призвела до того, що її польське населення могло називати себе лише католиками, а не поляками: «... слово «католики» в Киевском крае теряло свое повсеместное значение вероисповедания и стало означать как бы какую-то национальность; но, отличая себя католиком, поляк, однако, ни за что бы не назвал себя русским, потому что в этом крае и слово «русский», наоборот, перешло как бы в значение вероисповедания» [1, с. 480], – споминав Микола Костомаров.

Історик добачав, що польське населення не бажало вивчати російську мовою і розмовляло виключно польською, а ті, хто вивчав російську мову у навчальних закладів намагалися якнайшвидше її забути. *«Интеллигентный язык во всем крае был исключительно польский, и даже крестьяне поневоле должны были усваивать его. Иначе и быть не могло там, где огромная масса малорусского православного народа оставалась в порабощении у польских панов-католиков и где самый закон империи давал последним столько прав над первыми» [1, с. 480], – згадував Микола Костомаров.*

Підтвердженням того, що старе місто мало в основному дерев'яну забудову став переїзд Миколи Костомарова перед весіллям із Аліною Леонтьєвною Крагельською, призначеним на 30 березня 1847 р., у нову квартиру: *«Находя бывшую свою квартиру тесною и неудобною для предстоящей семейной жизни, я перешел на другую на Старом же Городе, в дом Моньки, близ Андреевской церкви. Квартира эта отличалась превосходным видом, с галереи открывался прекрасный пейзаж; внизу расстилался Подол, далее – светлая полоса Днепра, а за нею – обширная панорама лугов и лесов. Дом этот, деревянный, был только что отстроен. Наступила пасха. Весна была в то время ранняя: благовещение приходилось во вторник пасхи и уже в то время можно было ходить в одних сюртуках; луга зеленели, развивались вербы. Приближался день моей свадьбы, и я к нему готовился не подозревая, что над моей головой собирается туча, из которой должен постигнуть меня удар» [1, с. 480].*

Микола Костомаров повернувся у Київ, після арешту 30 березня 1847 р., лише через 26 років у 1874 р. на зібрання членів попереднього комітету Третього Археологічного з'їзду. Разом з Павлом Чубинським він відвідав Києво-Братський Богоявленський монастир на Подолі та зупинився біля будинку, де він мешкав із нареченою, звідки його заарештували: *«Все было здесь так, как четверть века тому назад, только деревья, окаймлявшие забор, теперь стали большими и тенистыми» [1, с. 635].* Він зайшов у будинок, поспілкувався з господинею, в якій упізнав колишню маленьку дівчинку, дочку господарів, яких вже не було у живих, відзначив як подорожчала оплата: *«За*

квартиру, которую отдавали мы прежде триста рублей в год, просили теперь семисот» [1, с. 636], – згадував він.

Висновки. Ми провели дослідження невеликих за обсягом, проте достатньо промовистих вражень Миколи Костомарова від Києва в 1844–1847 рр., які він залишив в своїй «Автобіографії».

Ми вивчили особисті враження Миколи Костомарова та дізналися його думки про ознайомлення з Софійським собором, прогулянки по Печерську, старому місту, Хрещатику, Подолу, Києво-Печерській Лаврі, про спілкування з Пантелеймоном Кулішем під час прогулянок містом, про його враження від довгих і палких бесід з Тарасом Шевченком у садочку Сухоставських.

Ми проаналізували враження Микола Костомаров про його працю в Університеті Св. Володимира та знайомство зі студентством. Адже саме Університет Св. Володимира та його студенти створювали особливу атмосферу Києва того часу.

Ми дізналися, що в Університеті Микола Костомаров поринув у викладання, заглибився у заняття історією, готував лекції, писав працю «Славянская мифология», мало обертався в колі професорів університету.

Ми довідалися, що молодий професор відзначав кращу підготовку польського студентів, а також те, що керівництво Університету через страх виникнення політичного вільнодумства серед студентів забороняло дружні стосунки між викладачами та студентами.

У своїх враженнях Микола Костомаров підсумовував, що політика русифікації Правобережної України призвела до того, що її польське населення могло називати себе лише католиками, а не поляками, а саме поняття «католик», втративши своє значення віросповідання, означало національність. Історик завважував, що польське населення не бажало вивчати російську мовою, розмовляло виключно польською, а ті, хто вивчав російську мову у навчальних закладів намагалися якнайшвидше її забути.

Ми переконалися, що київський період життя Миколи Костомарова в 1844–1847 рр. та його робота в Університеті Св. Володимира відіграли важливу роль на становлення його як історика, науковця, викладача.

Підсумуємо, вивчені нами враження Миколи Костомарова від Києва 1844–1847 рр., які він залишив в своїй «Автобіографії», суттєво доповнили наші знання про образ Києва та його міське середовище, дозволило побачити місто очима розповідача, відчути саме його емоційний настрій від міста в цілому.

Література:

1. *Костомаров, Н.И.* (1990). Исторические произведения. Автобиография. Сост. и ист.-биограф. очерк В.А. Замлинского; Примеч. И Л. Бутича. К.: Лыбидь. С. 426-651. III. Учительство и профессура в Киеве. С. 462-480.
2. *Іващенко, В.* (2018). Конструювання «життєвого шляху» в автобіографіях українських істориків ХІХ – початку ХХ ст. *Історіографічні дослідження в Україні*. Вип. 29. С. 50-65.

3. Пінчук, Ю.А. (1992). М. І. Костомаров у Києві (1844–1847 рр.). *Український історичний журнал*. Вип. 5. С. 3-15.
4. Пустовіт, В. (2007). Жанри мемуаристики у творчому доробку Миколи Костомарова. *Вісник Львівського університету*. Вип. 41. С. 61-66.
5. Тарасенко, О.О. (2016). Школа істориків Університету Св. Володимира: Микола Іванович Костомаров. *Київські історичні студії*. Вип. 1. С. 127-134.
6. Тарасенко, Ольга. (2015). До становлення школи істориків Університету Св. Володимира: В. Ф. Домбровський та М. І. Костомаров. *Грані*. Вип. 12/2 (128). С. 59-68.
7. Костомаров, Н.И. (1884). Биографический словарь профессоров и преподавателей Университета Св. Владимира (1834–1884). Составлен и издан под. ред. В. С. Иконникова. Киев: Тип. Ун-та Св. Владимира. С. 283-297.

References:

1. Kostomarov, N.I. (1990). Istoricheskiye proizvedeniya. Avtobiografiya [*Historical works. Autobiography*]. Kiev: Lybid', pp. 426-651. III. Uchitel'stvo i professura v Kiev - *Teaching and professorship in Kiev*, 462-480 [in Russian].
2. Ivashchenko, V. (2018). Konstruyuvannya «zhyttyevoho shlyakhu» v avtobiohrafiiyakh ukrayins'kykh istorykiv XIX – pochatku XX st. [*Constructing the "way of life" in the autobiographies of Ukrainian historians of the XIX – early XX centuries*]. Istoriohrafichni doslidzhennya v Ukrayini - *Historiographical research in Ukraine*, 29, 50-65 [in Ukrainian].
3. Pinchuk, YU.A. (1992). M.I. Kostomarov u Kyievi (1844–1847) [*M.I. Kostomarov in Kyiv (1844–1847)*]. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal - Ukrainian Historical Journal*, 5, 3-15 [in Ukrainian].
4. Pustovit, V. (2007). Zhanry memuarystyky u tvorchomu dorobku Mykoly Kostomarov [Genres of memoirs in the creative work of Mykola Kostomarov]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu - Visnyk of Lviv University*, 41, 61-66 [in Ukrainian].
5. Tarasenko, O.O. (2016). Shkola istorykiv Universytetu Sv. Volodymyra: Mykola Ivanovych Kostomarov [*School of Historians of St. Volodymyr University: Mykola Ivanovych Kostomarov*]. *Kyyivs'ki istorychni studiyi - Kyiv historical studies*, 1, 127-134 [in Ukrainian].
6. Tarasenko, Olha. (2015). Do stanovlennya shkoly istorykiv Universytetu Sv. Volodymyra: V.F. Dombrovs'kyi ta M.I. Kostomarov [To the formation of the School of Historians of St. Volodymyr University: V.F. Dombrovsky and M.I. Kostomarov]. *Hrani – Hrani*, 12/2 (128), 59-68 [in Ukrainian].
7. Kostomarov, N.I. (1884). Biograficheskiy slovar' professorov i prepodavateley Universiteta Sv. Vladimira (1834–1884) [*Biographical Dictionary of Professors and Lecturers at the University of St. Vladimir (1834–1884)*]. Sostavlen i izdan pod. red. V.S. Ikonnikova - *Compiled and published under. ed. V.S. Ikonnikova*, Kiev: printing house University of St. Vladimir, 283-297 [in Russian].